

ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ВМІНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ І КОРИГУВАННЯ КЛАСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

У статті розглядаються питання формування фахових умінь учителя англійської мови щодо організації роботи учнів на уроці засобами іноземної мови; описано професійно спрямовані вміння вчителя англійської мови в усному монологічному та діалогічному мовленні та методичні вміння планувати урок англійської мови, визначати його етапи та цілі, проводити аналіз та самоаналіз уроку з використанням відеофонограм; пропонуються приклади вправ для формування цих умінь.

Одним із фахових умінь учителя англійської мови (АМ) є вміння організувати, спрямовувати та коригувати роботу учнів під час уроку. Здійснений І.О. Зимньою аналіз матеріалів спостережень уроків з різних навчальних дисциплін у середній школі показує, що вчитель, спілкуючись із учнями під час розв'язування найрізноманітніших за своїм характером комунікативних завдань, одночасно реалізовує за допомогою цих завдань різноманітні функції. Як підкреслює науковець, дослідниками виділені чотири групи функцій: 1) стимулююча; 2) реагуюча, до котрої входять: а) оцінюча та б) коригуюча; 3) контролююча; 4) організуюча, яка включає: а) спрямовуючу увагу учня на сприйняття, запам'ятовування та відтворення, б) забезпечуючу готовність учня до роботи з навчальним матеріалом (текстом для читання/аудіювання, малюнком/серією малюнків, фільмом тощо), в) вказуючу на послідовність та якість виконання завдань, інструкцій, г) організуючу хорову, парну, групову, індивідуальну роботу на уроках, д) регулюючу дисципліну учнів на уроці [1: 342]. Безперечно, така діяльність учителя неможлива без сформованих у нього відповідних умінь професійно орієнтованого англійського монологічного та діалогічного мовлення. Наявність таких умінь у вчителя АМ зазначаються в чинній Програмі [2: 207-212], виробничих функцій та типових завданнях діяльності та вміннях учителя іноземної мови [3: 23], європейському мовному портфелі для філологів [4: 33, 35, 44, 46, 56]. Польські дослідники до своїх програм з підготовки вчителя англійської мови внесли низку тем, які спрямовані на формування професійно орієнтованих умінь учителя англійської мови та яких немає в більшості подібних програм, це, зокрема *Affective Factors in Language Teaching, Classroom Management, Errors and Error Correction, Teacher Development Authentic Materials* та інші [5: 12]. Попри наявність таких вимог, практика показує, що в студентів такі вміння не сформовані. Крім того, І.О. Зимня підкреслює, що комунікативні завдання, які вчитель іноземної мови використовує на уроці (запитання, стимул, пояснення, розповідь, повідомлення, схвалення/несхвалення) загалом реалізують організуючу та стимулюючу функції. Найменш представлені в навчальному процесі оцінючі функції вчителя, зокрема схвалююча. Така ситуація, природно, збіднює педагогічне спілкування, позбавляючи його одного з основних моментів, що впливають на засвоєння навчального матеріалу, позитивного підкріплення [1: 342]. Разом з тим, І.О. Зимня, спираючись на дослідження Л.Н. Нікіпелової, твердить, що вміння розв'язувати комунікативні завдання цілеспрямовано не формується навіть у студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Про це свідчить навіть той факт, що в самій структурі підручників близько 70% вправ спрямовані на формування інформативних умінь студентів, причому більше половини з них забезпечує розвиток умінь повідомляти, розповідати про щось. Лише 1,2% вправ призначені для розвитку регулюючих умінь і трохи більше ніж 3,5% – для розвитку афективно-комунікативних умінь [1: 342-343]. Проведений О.В. Кавнатською аналіз наукової літератури показує, що існуючі на сьогоднішній день завдання з формування професійно орієнтованих умінь у майбутніх освітян спрямовані, переважним чином, на підготовку до участі в обговоренні сучасних проблем теорії та практики навчання іноземної мови, до виступів з фаховою доповіддю/повідомленням, проте автор твердить, що *немає* завдань, які створені на основі моделювання ситуацій професійно-ділового міжкультурного спілкування [6: 15-16]. Отже, *актуальність* формування англійських професійно орієнтованих умінь учителя АМ щодо організації, керування, підтримки засобами іноземної мови, коригування класної діяльності учнів є беззаперечною. Таким чином, *метою* нашої статті є розгляд можливих прийомів формування вказаних вище професійно орієнтованих умінь у майбутніх учителів АМ.

Перейдемо до розгляду відповідних умінь учителя АМ. Такі вміння найширше представлені у праці А.К. Маркової. З усієї номенклатури вмінь виокремимо лише ті групи, що відповідають меті нашого дослідження.

До першої групи вмінь учителя А.К. Маркова включає три підгрупи:

- уміння, що відповідають на запитання 'чого навчати?': працювати зі змістом навчального матеріалу (обізнаність у новітніх концепціях/технологіях навчання), виділяти

ключові моменти навчального матеріалу; інтерпретувати інформацію з різних джерел; формувати в учнів загально-навчальних і спеціальні вміння тощо;

– уміння, що відповідають на запитання ‘кого навчати?’: вивчати стан окремих психічних функцій (пам’яті, мислення, уваги, мислення тощо) учнів, рівень навченості школярів; вивчати їх реальні навчальні можливості; передбачати можливі й урахувати типові труднощі, що виникають під час опанування навчальним матеріалом; враховувати мотивацію школярів при плануванні й організації навчального процесу; уміння працювати з учнями різного рівня мовної та мовленнєвої підготовки тощо;

– уміння, що відповідають на запитання ‘як навчати?’: відбирати, використовувати та поєднувати різні прийоми і форми навчання та виховання, враховувати витрати зусиль і часу учнями; порівнювати й узагальнювати педагогічні ситуації; застосовувати диференційованій та індивідуальній підхід до учнів, організовувати їх самостійну навчальну діяльність тощо.

До другої групи вмінь А.К. Маркова відносить: уміння хронометрувати, фіксувати, реєструвати результати своєї роботи; співвідносити труднощі учнів із недоліками у своїй професійній діяльності; бачити сильні та слабкі сторони своєї праці, оцінювати свій індивідуальний стиль, аналізувати й узагальнювати свій досвід і співвідносити його з досвідом своїх колег; проектувати розвиток своєї професійної діяльності тощо.

Наступну групу складають уміння володіти засобами невербального спілкування; володіти засобами та прийомами риторики; використовувати демократичний стиль спілкування; володіти різними ролями як засобом організації діяльності роботи дітей на уроці, а також як засобом попередження конфліктів у спілкуванні (наприклад, прийняти позицію учня); бути готовим подякувати школяреві, а за необхідності вибачитися перед ним; підтримувати однакове ставлення до всіх учнів; відмовитися від стереотипу ‘вчитель завжди правий’; володіти стратегіями в спілкуванні зі школярем – слухати й чути дитину, не перебиваючи її мовлення та навчальних дій; впливати на учня прямо та непрямо за допомогою створення умов для появи в нього бажаної якості; не боятися зворотного зв’язку з учнями; діяти в умовах публічного виступу, наближених до театрального тощо [7].

Розглянемо деякі можливі прийоми роботи та вправи для формування вмінь у майбутніх учителів АМ англomовних професійно орієнтованих умінь організувати, керувати, підтримувати й коригувати навчальну діяльність учнів на уроці АМ. Необхідно зазначити, що наведені нижче вправи та прийоми роботи є лише частиною загального циклу занять з формування зазначених вище вмінь. У навчальному процесі ми використовували готові вправи, а також модифікували вже існуючі та розробляли власні, використовуючи автентичні навчальні посібники та наукові джерела (список див. у кінці статті). Вправи, що використовуються мають двоєдину мету: 1) розвивати й удосконалювати певні вміння англomовного професійно орієнтованого діалогічного/монологічного мовлення, та 2) формувати й розвивати окремі методичні вміння вчителя АМ.

Ми вважаємо, що успішне формування професійно орієнтованих умінь учителя АМ неможливе без спостереження за діяльністю учителя. Тому виправданим, на наш погляд, є застосування відеофонограми в процесі підготовки студентів до реалізації функцій учителя АМ. Адже вона дає можливість студентам, не виходячи з навчальної аудиторії, "відвідувати" різноманітні уроки, долучатися до різноманітних сучасних тенденцій у методиці навчання АМ, записані на відео власні фрагменти та/або уроки уможливають проводити самоспостереження (М. Allan) Крім того, дослідники підкреслюють, що відеофонограма створює мотиви до навчальних мовленнєвих дій студентів, вона уможлиблює наочно й емоційно представити проблемні ситуації, сприяє виникненню в студентів інтелектуальної потреби в обміні думками (Л.В. Банкевич, Н.І. Бичкова, Н.Ф. Бориско, М.В. Ляховицький, І.А. Шелінгер).

Отже, перерахуємо та дамо коротку характеристику деяким навчальним відеокурсам, що створені для формування фахових умінь у майбутніх учителів АМ (детальний опис спеціальних відеокурсів, а також прийомів роботи, що можуть використовуватися для формування професійно орієнтованих умінь учителя АМ див. [8]).

1. *Primary English Language Teaching. A Training Programme for Teachers and Teacher Trainers.* Створений видавництвом The Bell Education Trust. Навчальний курс складається з відеокасети. У відеозапису пропонуються фрагменти уроків з викладання усіх аспектів англійської мови та специфіки навчання в початковій школі. По закінченні кожного фрагменту диктором – викладачем університету Іст Англії підводяться підсумки, робляться висновки, демонструються ключові моменти відеофрагменту.

2. *Playway to English. Teacher Training Video.* Створений видавництвом Cambridge University Press у 2001 році. Навчальний курс складається з відеофільму. У відеофільмі представлені основні аспекти роботи з навчально-методичним комплексом (НМК) *Playway to English*. Для доповнення інформації зазначеного навчального відеофільму навчання можна використовувати рекламне відео

"Playway to English. Promotional Video". Воно констатує авторську концепцію авторів цього НМК, детально описує та характеризує компонентний склад НМК для кожного рівня. Подаються методичні принципи та підходи до навчання англійської мови дітей молодшого шкільного віку. Кожне положення широко ілюструється прикладами-фрагментами уроків.

3. *Teaching English with Cambridge English for Schools & Cambridge English Worldwide. Teacher Training Video*. Створений видавництвом Cambridge University Press у 2001 році. До курсу входить відеокасета (тривалість відеозапису 45 хвилин) та буклет для викладача. У відеокурсі представлений компонентний склад НМК *Cambridge English for Schools* і *Cambridge English Worldwide* наведено фрагменти уроків, інтерв'ю з учителями-мовниками та авторами цих НМК. У буклеті для викладача поданий увесь супровідний матеріал до відеозапису, найпоширеніші запитання та відповіді до них, що виникають у вчителя-початківця АМ. Наступним розділом буклету є професійно орієнтовані запитання та завдання, що виконуються під час перегляду відеосюжетів. У буклеті подаються відповіді та можливі рішення методичних завдань. Усі зазначені компоненти буклету для викладача значно підвищують навчальний потенціал цього відеокурсу.

Працюючи з відеокурсом *Teaching English with Cambridge English for Schools & Cambridge English Worldwide. Teacher Training Video* доречно використовувати запропоновані в буклеті для викладача завдання. Наведемо декілька прикладів вправ з їх певною модифікацією з урахуванням цілей нашого дослідження.

Exercise 1. Preview: What do you typically like to do fully prepared for a lesson? While watching the episode find the answers to the following questions: 1. What different things do the teachers do to prepare for their different lessons? 2. How well do you think they organise their classes? How are students prepared for different types of organisation? After watching. Your reaction: 1. How important is it to you to write a complete lesson plan? 2. What constitutes a complete lesson plan to you? 3. How do you use the Teacher's Book when you prepare for your lessons? 4. What parts of the Teacher's Book do you use? 5. What different things does it provide for teachers? 6. List the features that you would find most/least helpful. Describe the process of your preparation for a lesson.

Exercise 2. While watching the episode find the answers to the following questions: 1. What do you think is the purpose of the Cover Page? Compare your ideas with what Simona actually does. After watching. Your reaction: 1. How would you use this Cover Page in your class? 2. What would you ask students to do? 3. If you were a student in Simona's class, how do you think you would react to the Cover Page task? 4. What other activities can you use instead of the Cover Page?

Використовуючи на заняттях відеокурси *Primary English Language Teaching* та *Playway to English* студентам пропонуються виконати такі завдання:

Task 1. While watching the episode try to identify: 1) the different stages of the lesson and their aims; 2) used techniques at each stage; 3) who is controlling the language at each stage; 4) what techniques are used to correct children's mistakes.

Task 2. Let's look at two different ways of practicing speaking. As you watch the episode look for the differences and similarities. What do you think the underlying problems are? What advice might you give to the teachers? Make up a list of various possible activity types designed to help learners to develop their oral skills. For each activity together with your peer students brainstorm an example activity.

Успішне формування вказаних умінь неможливе без спостереження та аналізу власної діяльності, що є професійно значимою рисою учителя. Тому ми пропонуємо студентам такі завдання:

Task 1. Based on your lesson plan, decide on the following: 1) three positive aspects of the lesson and three aspects that you feel need work; 2) one or more tasks you would like to set up; 3) two or three aspects of the teaching that you will need, in your opinion, attention in the planning for the next lesson (content, relationship, balance of activities etc); 4) think about the reasons why you as a teacher might have behaved as you did; 5) select areas in your lesson plan that you, as the teacher, would like to discuss with your peer-students and mentor, and what would you like to gain from the discussion.

Task 2. The process of articulating what happened in the lesson often leads to insights which excite teachers and give them confidence. Comment on 'What you have learnt' from it.

Task 3. Consider the task of teaching. What aspects of your teaching might you wish to be observed and analysed further by your peer-students and mentor. Make a list of those issues, e.g. time you spend talking in the classroom, the ways you correct your students' errors and give them feedback, how much time you allow your learners to interact with each other, how you can improve your classroom management skills etc.

Task 4. One difficulty frequently encountered by teachers is the problem of maintaining discipline. It can, at times, become a serious problem. Name the causes of discipline problems. Can you suggest ways in which teachers could resolve them?

Звичайно, в межах статті неможливо представити всю систему вправ для формування професійно орієнтованих умінь учителя АМ, які розвивають не тільки методичні вміння, але й уміння англомовного професійно орієнтовного монологічного та діалогічного мовлення. Таким чином,

використання таких вправ не тільки закладають основу професійної майстерності вчителя АМ, але й стимулюють мотивацію студентів, поглиблюють їх інтерес до майбутнього фаху. *Перспективним*, на наш погляд, стане питання подальшої розробки системи вправ для формування фахових умінь та визначення об'єктів контролю та критеріїв оцінювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учебник для вузов. – М.: Логос, 2001. – 384 с.
2. Програма з англійської мови для університетів/інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авт.: С.Ю. Ніколаєва, М.І. Соловей (керівники), Ю.В. Головач та ін. – К.: Київ. держ. лінгв. ун-т та ін., 2001. – 245 с.
3. Виробничі функції, типові задачі діяльності та вміння учителя іноземної мови (спеціаліста) / Колектив авторів під керівництвом С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 95 с.
4. Европейский языковой портфель для филологов (преподавателей языка, письменных и устных переводчиков. – М.: МГЛУ, 2003. – 75 с.
5. Бігич О.Б. Чинні програми методичної підготовки та навчальні посібники для майбутніх учителів іноземних мов // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2002. – Випуск 5. – С. 7-19.
6. Кавнатская Е.В. Социокультурные аспекты развития умений профессионально-делового общения специалистов в области обучения иностранным языкам: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук. – 13.00.02. – М., 1999. – 16 с.
7. Маркова А.К. Психология труда учителя. – М.: Знание, 1993. – С. 18-71.
8. Черниш В.В. Відеофонограма у формуванні професійної компетенції у майбутніх учителів англійської мови // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2006. – Випуск 10. – С. 216-222.
9. Acklam R. Teaching English with Cambridge English for Schools & Cambridge English Worldwide. Teacher Training Video. Teacher's Guide. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 47 p.
10. Malderez A. and Bodoczky C. Mentor Course. A resource book for trainer-trainers. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999. – 220 p.
11. Parrot M. Tasks for Language Teachers. A resource book for training and development. – Cambridge: Cambridge University Press, 1996. – 325 p.
12. Rea-Dickins P. and Germaine K. Evaluation. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 175 p.

Матеріал надійшов до редакції 13.03. 2008 р.

Черныш В.В. Формирование у будущих учителей английского языка умений организации и коррекции деятельности учеников в классе.

В статье рассматриваются вопросы формирования профессиональных умений учителя английского языка при организации работы учеников на уроке средствами иностранного языка; описаны профессионально ориентированные умения учителя английского языка, состоящих из англоязычных профессионально ориентированных умений монологической и диалогической речи и методических умений планировать урок английского языка, определять его этапы и цели, проводить анализ и самоанализ урока с использованием видеофонограммы; представлены примеры упражнений для формирования этих умений.

Chernysh V.V. The Formation of Future English Teachers' Skills of Organizing and Correcting Secondary Students' Classroom Activities.

The article deals with the question of professional skills formation of English language teachers as to the organization of pupils' work at the lesson by means of the foreign language; the English teacher professionally oriented skills in the oral monological and dialogical speech and the methodological skills to plan the lesson are described; the stages and the aims of the lesson are defined; the examples of the exercises are suggested.